

A vállalkozáshoz való jog

Szerző: FÁBIÁN Ferenc

Affiliáció: egyetemi docens, KRE ÁJK, PPKE JÁK

Rovat: Alkotmányjog

Rovatszerkesztő: Bodnár Eszter, Jakab András

Lezárás dátuma: 2018.10.06

Idézési javaslat: FÁBIÁN Ferenc: „A vállalkozáshoz való jog” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András) <http://ijoten.hu/szocikk/a-vallalkozashoz-valo-jog> (2018). Konkrét szöveghelyre való hivatkozáshoz javasoljuk a szövegbeli bekezdésszámok használatát, pl. [8] vagy [12]–[18].

Az írott alkotmánnyal rendelkező államok alkotmányai általában rögzítik a gazdaság működésének legfontosabb, alapvető kereteit, a gazdasági szereplők jogait, az állami beavatkozás határait, az állam kötelezettségeit a gazdasági szereplőket illetően. Gazdasági alkotmánynak a gazdasági rend alkotmányból eredő szabályait nevezzük. Idetartoznak egyes alapvető jogok, mint a munka, a foglalkozás szabad megválasztása, a vállalkozás joga, a tulajdon védelme, de idesorolhatók a közpénzügyek és az állam szociális szerepvállalása is mint a társadalmi szolidaritás kifejeződésének alkotmányi szintű megjelenése. Jóllehet az előző Alkotmány deklarálta, hogy Magyarország – a tervgazdaság elvetéseként – piacgazdaság, az Alaptörvény a gazdasági rendszerről nem tartalmaz hasonló rendelkezést. Ugyanakkor az Alapvetés szabályai között szerepel az, hogy hazánkban a vállalkozás szabad, az állam biztosítja a verseny feltételeit, továbbá a Szabadság és felelősség fejezetben mondja ki azt, hogy mindenkinek joga van a tulajdonhoz. A vállalkozás szabadsága, a tisztességes gazdasági verseny feltételeinek biztosítása, továbbá a tulajdon alapvető jogként való szabályozása – a piacgazdaság kifejezett deklarálása nélkül is – azt jelenti, hogy Magyarország gazdasági piacgazdaság, amelynek alapvető eleme a vállalkozás szabadsága.

Tartalomjegyzék

- 1. Vállalkozás és piacgazdaság**
- 2. A vállalkozáshoz való jog az európai alkotmányokban**
- 3. A vállalkozáshoz való jog, valamint a munka és a foglalkozás szabad megválasztásának joga. Dogmatikai kérdések**
- 4. A vállalkozáshoz való jog az Alaptörvényben**
- 5. Összegzés**
- 6. JEGYZETEK**

1. Vállalkozás és piacgazdaság

[1] A vállalkozás egy adott társadalom gazdaságának része, a gazdaság működése pedig önmagában is a közjó része. A gazdaság piaci körülmények közötti megfelelő működésének feltétele a gazdaság szabadsága. A gazdasági szabadság önmagában is alkotóeleme a tágran meghatározott szabadság fogalmának, így az önmagában is a jogállam értéktartalmú alapelveinek minősül (->jogállamiság).^[1] A vállalkozás mint a nyereségszerzésre irányuló, de egyéni kockázatot is vállaló, üzleti célú tevékenység alapvető mozgatója a gazdaságnak. A gazdaság szabad működésének ezért feltétele a vállalkozás szabadsága, amely szabadság alapvetően a vállalkozás lehetőségének kifejezett jogosultságként történő meghatározásában nyilvánul meg. Ez a jogosultság lényegét tekintve az állammal szembeni jogosultságként jelenik meg, ezért ezt a modern alkotmányok – különböző összefüggésekben – az állammal szembeni alkotmányos jogként, alapjogként határozzák meg.

[2] A vállalkozás mint emberi tevékenység lényegében a munkavégzés egy sajátos formája, és így – mint jogosultság is – szükségképpen kapcsolódik össze általában a munkával, a munka meghatározott fajtájával összefüggő kérdésekkel. Tekintettel arra, hogy mindkét vonatkozás az állammal szembeni jogosultságként értelmezhető, lényegi kérdést jelent az, hogy az ->állam ezeket a jogosultságokat mennyiben és mi módon korlátozhatja. Mivel tipikusan az alkotmányokban említett jogosultságokról – és az állam általi korlátozhatóságokról – van szó, magától értetődik, hogy az ezzel kapcsolatban felmerülő kérdések elsősorban az alkotmánybírósi gyakorlat alapján válaszolhatók meg.

[3] A ->vállalkozás mint emberi magatartás, emberi tevékenység, a tág értelemben meghatározott emberi munka egyik sajátos formája, mégpedig az üzleti célú, profitorientált, piaci körülményekhez igazodó magatartás.^[2] Mindebből következően vállalkozásról, vállalkozói magatartásról, vállalkozáshoz való jogról csak piacgazdasági körülmények között beszélhetünk. A piacgazdaság alkotmányos fogalmát, tartalmát az ->Alkotmánybíróság akképp határozta meg, hogy az plurálisan tagolt tulajdoni szerkezetű gazdaság, amely a különböző tulajdonformák egyenrangúságának, valamint a vállalkozás és verseny szabadságának alkotmányosan elismert elve alapján működik. A piacgazdaság körülményei között a versenyszférában következetesen el kell határolni egymástól az állam közhatalmi és tulajdonosi minőségét, valamint az állami (államigazgatási) és a vállalkozói-gazdálkodási szférát.^[3]

[4] A korábbi Alkotmányra vonatkozóan az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az nem kötelezi el magát a piacgazdaság semmilyen tartalmi modellje mellett sem, az ->Alkotmány – a piacgazdaság deklarálásán túl – gazdaságpolitikailag semleges. Az Alkotmányból az állami beavatkozás nagysága, ereje, még kevésbé annak tilalma közvetlenül nem vezethető le. Az állami beavatkozás szélső esetein túlmenően a piacgazdaság irreleváns minden alkotmányossági vizsgálatnál. A piacgazdasághoz senkinek sincs joga, vagyis nem minősíthető alapjogként; a piacgazdaság sérelmére hivatkozva semmilyen alapjog sérelmének alkotmányellenessége nem dönthető el. Az alkotmányos értelemben vett piacgazdaság a gazdasági rendszert leíró, meghatározó jogokban és intézményekben (->a tulajdonhoz való jog, ->a vállalkozáshoz való jog, ->a foglalkozás szabad megválasztásához való jog, végső soron a ->diszkrimináció tilalma) jelenik meg.^[4]

[5] A piacgazdaság keretei között a vállalkozáshoz való jogot az Alkotmánybíróság alapjogként értelmezte, amelynek jelentősége az, hogy lényeges tartalma nem korlátozható, nem lényeges tartalma pedig csak más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányos mértékben korlátozható. A vállalkozáshoz való jog mint alapjog tehát azt jelenti, hogy bárkinek az Alkotmány által biztosított joga a vállalkozás, azaz az üzleti tevékenység kifejtése. A vállalkozás joga egy bizonyos, a vállalkozások számára az állam által teremtett közgazdasági feltételrendszerbe való belépés lehetőségének biztosítását, más szóval a vállalkozóvá válás lehetőségének – esetenként szakmai szempontok által motivált feltételekhez kötött, korlátozott – biztosítását jelenti. A vállalkozáshoz való jog tehát nem abszolutizálható és nem korlátozhatatlan: senkinek sincs alanyi joga meghatározott foglalkozással kapcsolatos vállalkozás vagy ennek adott vállalkozási-jogi formában való gyakorlásához. A vállalkozás joga az Alkotmánybíróság maradandónak bizonyult tétele szerint annyit jelent – de annyit alkotmányos követelményként feltétlenül –, hogy az állam ne akadályozza meg, ne tegye lehetetlenné

a vállalkozóvá válást.

[6] A vállalkozás jogától különböző kérdés az, hogy a vállalkozó milyen közgazdasági feltételrendszerbe lép be. E feltételrendszerrel kapcsolatban különösen az az alkotmányossági követelmény, hogy a feltételrendszer (például az adórendszer) megfeleljen a piacgazdaság alkotmányos követelményének, valamint ne legyen diszkriminatív.^[5]

2. A vállalkozáshoz való jog az európai alkotmányokban

[7] Az Emberi Jogok Európai Egyezménye^[6] a vállalkozáshoz való jogról nem szól. Ennek következménye az, hogy az Egyezményt alkalmazó Emberi Jogok Európai Bírósága – az Egyezményben rögzített, a javak békés élvezetéhez való jogot, azaz a tulajdonhoz való jogot tágan értelmezve – a vállalkozáshoz való joggal kapcsolatos kérdéseket, ügyeket is az így felfogott tulajdonhoz való jog alapján bírálja el.^[7]

[8] Az európai alkotmányok igen sokszínűen és eltérően rendelkeznek – ha szólnak egyáltalán – a vállalkozáshoz való jogról. Az alkotmányok többségének szövegében a foglalkozás megválasztásának, esetleg a hivatalviselésnek a szabadsága, a kereskedelem vagy a verseny szabadsága, a szabad gazdasági kezdeményezés formulája együttesen szerepel a kifejezetten említett vállalkozáshoz való joggal. A német *Grundgesetz* 12. cikk (1) bekezdése szerint például minden német ember – a törvény keretei között – szabadon választhatja meg szakmáját, munkahelyét és képzési formáját.^[8] Az osztrák alkotmány 18. cikke szintén a foglalkozás és a képzés megválasztásának szabadságától szól.^[9] A svájci alkotmány 27. és 31. cikke a gazdaság szabadságáról (*Wirtschaftsfreiheit*), valamint a kereskedelem és a verseny szabadságáról tesz említést.^[10] Az olasz alkotmány 41. cikke a magángazdasági kezdeményezés szabadságát deklarálja,^[11] míg a spanyol alkotmány 38. cikke a piacgazdaság keretei közötti vállalkozás szabadságáról beszél.^[12]

[9] Az Európai Unió Alapjogi Chartája^[13] külön cikkekben rendelkezik a foglalkozás megválasztásának szabadságáról és a munkavállaláshoz való jogról, valamint a vállalkozás szabadságáról. A 15. cikk szerint mindenkinek joga van a munkavállaláshoz és a szabadon választott vagy elfogadott foglalkozás gyakorlásához. A 16. cikkely a vállalkozás szabadságát illetően kimondja azt, hogy a vállalkozás szabadságát, az uniós joggal, a nemzeti jogszabályokkal és gyakorlattal összhangban, el kell ismerni.

3. A vállalkozáshoz való jog, valamint a munka és a foglalkozás szabad megválasztásának joga. Dogmatikai kérdések

[10] A vállalkozáshoz való jog a konkrét alkotmányi nevesítésből fakadóan mindenképp alkotmányos alapjognak minősül. Az alkotmányvédelem rendszerében ennek azért van dogmatikai jelentősége, mert az alapjogi jellegből következően a vállalkozáshoz való jog tekintetében, korlátozhatóságának megítélése során a szükségesség/arányosság tesztjét kell alkalmazni, és lényeges tartalmát illetően – alkotmányosan – még törvény sem korlátozhatja.

[11] Ez a mérce – ellentétben az Alkotmánnyal – az Alaptörvényben kifejezett tételes alapon nyugszik: az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése meghatározza az alapjogok korlátozásának feltételeit.^[14] Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése akként rendelkezik, hogy alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.^[15] A vállalkozáshoz való jog alapjogi elismerése tehát egy erős védelmet jelent, amely védelem nem jelenti ugyan a korlátozhatatlanságot, de megköveteli a korlátozás szigorúbb alkotmányossági kritériumainak vizsgálatát és érvényesítését. Szükséges ezzel kapcsolatban hangsúlyozni azt, hogy a gazdasági alkotmányosság körébe tartozó tételek feltételezik egymást, a jelentkező alkotmányossági problémák elbírálásában is gyakran együtt szerepelnek. A piacgazdaságot az Alkotmánybíróság államcélként tételezte (->államcél), a ->szereződési szabadság (és ugyanígy a

gazdasági versenyszabadság) korlátozását illetően pedig az alapjogi követelményeknél enyhébb korlátozhatósági követelményt határoz meg.^[16]

[12] A vállalkozás szabadsága mint valódi alapjog értelemszerűen kapcsolódik össze egy másik alapjoggal, a foglalkozás szabad megválasztásához való joggal (->a foglalkozás szabad megválasztásához való jog). A vállalkozás joga a foglalkozás szabad megválasztásához való alkotmányos alapjog egyik aspektusa, annak egyik, a különös szintjén történő megfogalmazása. A vállalkozás joga azt jelenti, hogy bárkinek alkotmány biztosította joga a vállalkozás, azaz üzleti tevékenység kifejtése. A vállalkozás joga a fentiek értelmében egy bizonyos, a vállalkozások számára az állam által teremtett közgazdasági feltételrendszerbe való belépés lehetőségének biztosítását, más szóval a vállalkozóvá válás lehetőségének – esetenként szakmai szempontok által motivált feltételekhez kötött, korlátozott – biztosítását jelenti. A vállalkozás joga tehát nem abszolutizálható és nem korlátozhatatlan: senkinek sincs alanyi joga meghatározott foglalkozással kapcsolatos vállalkozás vagy ennek adott jogi formában való gyakorlásához. Sári János szerint a vállalkozás joga alapjog annyiban, amennyiben a vállalkozóvá váláshoz való jogot a törvény annak lényege szerint sem korlátozhatja, alkotmányban biztosított jog viszont annyiban, amennyiben az állampolgárnak nincs egy meghatározott vállalkozásra joga.^[17] A vállalkozás joga annyit jelent – de annyit alkotmányos követelményként feltétlenül –, hogy az állam ne akadályozza meg, ne tegye lehetetlenné a vállalkozóvá válást.

[13] A munka, a foglalkozás, a vállalkozás szabad megválasztásához való jog tehát a szabadságjogokhoz hasonló védelemben részesül az állami beavatkozások és korlátozásokkal szemben (->szabadságjogok). Ez azonban nem zárja ki a jog alkotmányos – szükséges és arányos – korlátozásának lehetőségét, például azt, hogy a különböző tevékenységek gyakorlásához az arra vonatkozó jogszabályok speciális feltételeket és követelményeket írjanak elő. A korlátozások alkotmányossága más-más mérce alapján minősítendő aszerint, hogy a foglalkozás gyakorlásának feltételeiről vagy a foglalkozás szabad megválasztását kizáró szabályról van-e szó.^[18]

[14] A vállalkozáshoz való jognak – mint minden alapjognak – létezik alanyi jogi, szubjektív oldala és objektív, intézményi oldala. Ez annyit jelent, hogy az államnak nemcsak tiszteletben kell tartania az alapvető jogokat (szubjektív oldal), hanem gondoskodnia kell azok védelméről, gyakorolhatóságuk feltételeinek megteremtéséről.^[19] Ez a követelmény az állam ügynevezett intézményvédelmi kötelezettségeként ismeretes az alkotmánybírói dogmatikában. Az Alkotmánybíróság egy korai határozatban mondta ki azt, hogy az alapvető jogok „tiszteletben tartására és védelmére” vonatkozóan az állam kötelessége a szubjektív alapjogokkal kapcsolatban nem merül ki abban, hogy tartózkodnia kell megsértésüktől, hanem magában foglalja azt is, hogy gondoskodnia kell az érvényesülésükhöz szükséges feltételekről.^[20] A vállalkozáshoz való jog alanyi oldalának alkotmányvédelmi szempontjai azonosak a munka és a foglalkozás szabad megválasztásához való joggal. Alanyi jogi értelemben a munka és a foglalkozás szabad megválasztásához való jog, illetőleg a vállalkozás joga között nincs hierarchikus viszony. A munkához való jogot is úgy kell értelmezni, hogy abba mindenfajta foglalkozás, hivatás, „munka” megválasztásának és gyakorlásának szabadsága beletartozik. Ehhez képest mind az egyik aspektus – tudniillik a választási szabadság külön megnevezése –, mind pedig a vállalkozás kiemelése csupán ismétlés vagy részletező rendelkezés. Munka, foglalkozás, vállalkozás alanyi alapjogként nem különböznek egymástól.^[21]

[15] Mindezek elvi hangsúlyozása mellett azonban természetszerű különbséget jelent a vállalkozás és a munkavállalás szabadsága között az, hogy a vállalkozás szabadsága mind a természetes, mind pedig a jogi személyekre egyaránt vonatkoztatható, addig a munkavállalás, a foglalkozás megválasztásának szabadsága csakis a természetes személyekkel összefüggésben értelmezhető. Ehhez képest a vállalkozáshoz való jog a foglalkozás szabad megválasztásához való jog egyik aspektusa, annak a különös szintjén történő megfogalmazása, amely bárkinek (tehát nemcsak természetes személyeknek) biztosítja a vállalkozási, üzleti tevékenység kifejtését.^[22]

[16] A két alapjog közötti különbség azonban inkább az állami kötelezettségek oldalán, az objektív

intézményvédelmi oldalon lelhető fel. Nyilvánvaló ugyanis az, hogy a vállalkozáshoz való jog gyakorlásának feltételrendszere nem feltétlenül azonos a munkához vagy a foglalkozáshoz való jog külső feltételével. A gazdaságpolitikában megjelenő vállalkozás-élénkítési törekvések, a különböző kedvezmények címzettjei lehetnek kifejezetten csak a vállalkozók – elképzelhető például, hogy más adónemek, más adójogszabályok vonatkoznak rájuk, mint egyéb jogalanyokra. A vállalkozáshoz való jog esetén az állami kötelezettségek köre valójában a piacgazdaság, a verseny érvényre juttatását szolgálja.

[17] A gazdasági verseny szabadsága az állami célkitűzésként megállapított piacgazdasághoz szervesen kapcsolódó olyan alkotmányos elv, amely többek között arra hivatott, hogy elősegítse a vállalkozás és a foglalkozás szabad megválasztása alapjogának sokszínű és hatékony érvényesülését.^[23]

[18] Ebből következik, hogy amikor a vállalkozáshoz való jog intézményének – és nem az alanyi jognak – a védelméről van szó, lényegében a piacgazdaság és a verseny szabadsága jelenik meg, az alkotmányossági megítélés sokszor ezen kategóriákba csúszik át. A vállalkozáshoz való jog objektív intézményvédelmi oldala a gazdasági alkotmányossághoz tartozó államcélok megvalósításának szolgálatában áll. Ez az oka annak, hogy a vállalkozás jogára irányadó specifikus értelmezések – az intézményvédelem körében – különösebben nem lépnek ki a piacgazdaság keretei közül, végső korlátként legfeljebb a diszkrimináció tilalmát határozzák meg.^[24]

[19] A vállalkozáshoz való jog alanyi oldala tehát – hasonlóan a munka és a foglalkozás megválasztásához való joghoz – nem jelent az Alkotmányban biztosított jogot meghatározott vállalkozás gyakorlásához. Az államnak azonban kötelessége lehetővé tenni azt, hogy ha valaki vállalkozni akar, akkor – az előre meghatározott szabályok keretein belül, akár meghatározott feltételek teljesítése mellett is – ezt megtehesse, az állam tehát nem teheti lehetetlenné a vállalkozóvá válást.

[20] A vállalkozási tevékenység mint a gazdasági életben való részvétel egyik – alapvető – formája az Alaptörvény XII. cikk (1) bekezdésében foglalt vállalkozáshoz való alapjog védelmi körébe tartozik. Az alapjogi jellegéből következően az az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében foglalt alaptörvényi rendelkezések alapján korlátozható, vagyis más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható. Ennek megfelelően az Alkotmánybíróság a vállalkozáshoz való alapjog lényegi tartalmának sérelmét akkor állapította meg, amikor a jogalkotó a foglalkozás szabad megválasztásához, az adott vállalkozás gyakorlásához való jogot egyes piaci szereplőktől meghatározatlan időre teljes egészében elvonta.^[25]

[21] Ezen túlmenően azonban a vállalkozás gyakorlását illetően nem érvényesülnek speciális alapjogi kritériumok. A vállalkozó az állam által meghatározott közgazdasági feltételrendszerbe (adó, társadalombiztosítás) lép be, az alanyi jog gyakorlása pedig e feltételrendszer keretei között történhet. A vállalkozáshoz való jog ebből következően nem jelenthet jogot annak meghatározott vállalkozási forma keretében történő gyakorlására. A vállalkozás joga mint a foglalkozás szabad megválasztásához való alkotmányos alapjog nem tartalmazza egy konkrétan meghatározott vállalkozási formában folytatott tevékenységhez való jogot. Ha az érintettek működésükre, gazdasági eredményességükre vagy bármely egyéb okra tekintettel nem tartanak megfelelőnek valamely vállalkozási formát, úgy módjukban áll egy másik, számukra kielégítő formát választani. A vállalkozási forma megválasztásával ugyanakkor az abban résztvevők egyben elfogadják az adott vállalkozási formára vonatkozó szabályokat is.^[26]

[22] A foglalkozás szabad megválasztásához való jog a szabadságjogokhoz hasonló védelemben részesül az állami beavatkozások és korlátozások ellen. Ez a jog döntő jelentőségű, hiszen a modern piacgazdaságban az emberek túlnyomó többségének jövedelme, megélhetése jellemzően e jog gyakorlásából származik. Ez azonban nem zárja ki a jog alkotmányos (szükséges és arányos) korlátozását: például, hogy a különböző tevékenységek gyakorlásához, az arra vonatkozó

jogszabályok speciális feltételeket és követelményeket írnak elő. A vállalkozáshoz való jog esetében ilyen, a szakképzettséghez kötött korlátozások nem értelmezhetők, mivel semmi akadálya nincs annak, hogy a vállalkozó megfelelő szakképzettséggel rendelkező alkalmazottra bízva a konkrét tevékenység ellátását. A korlátozások alkotmányossága azonban más-más mérce alapján minősítendő aszerint, hogy a foglalkozás gyakorlásának feltételeiről vagy a foglalkozás szabad megválasztását kizáró szabályról van-e szó. A foglalkozáshoz, a vállalkozáshoz való jogot az korlátozza a legsúlyosabban, ha az ember egy adott tevékenységtől el van zárva, azt nem választhatja.

4. A vállalkozáshoz való jog az Alaptörvényben

[23] A magyar Országgyűlés 2011. április 18-ai ülésnapján elfogadott *Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)* a korábbi Alkotmánytól eltérő, új koordináta-rendszerbe helyezte a vállalkozáshoz való jog és a munkával kapcsolatos jog alkotmányos tartalmát. Az Alaptörvénybe foglalt Nemzeti Hitvallás alapján „[v]alljuk, hogy a közösség erejének és minden ember becsületének alapja a munka, az emberi szellem teljesítménye.” Az Alapvetés címet viselő fejezet *M)* cikkének (1) bekezdése szerint „Magyarország gazdasága az értékteremtő munkán és a vállalkozás szabadságán alapszik.” A Szabadság és felelősség című alapjogi fejezet XII. cikkének (1) és (2) bekezdése kimondja azt, hogy mindenkinek joga van a munka és a foglalkozás szabad megválasztásához, valamint a vállalkozáshoz. Képességeinek és lehetőségeinek megfelelő munkavégzéssel mindenki köteles hozzájárulni a közösség gyarapodásához. Magyarország törekszik megteremteni annak feltételeit, hogy minden munkaképes ember, aki dolgozni akar, dolgozhasson. Míg a korábbi Alkotmány 70/B. § (1) bekezdése úgy fogalmazott, hogy „[a] Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a munkához, a munka és a foglalkozás szabad megválasztásához”, addig a jelenlegi Alaptörvény XII. cikk (1) bekezdése már nem tartalmazza a munkához való jogot.

[24] Az Alkotmánybíróság felfogásában működésének kezdetétől fogva a munka és a foglalkozás szabad megválasztásának joga, valamint a vállalkozáshoz való jog egymással összefüggött; az utóbbi jog az előbbinek egyik aspektusát jelenti. A munkához való jog alanyi (védelmi jogi) és szociális jogi (szolgáltatási) oldalát azonban határozottan megkülönbözteti egymástól, mégpedig úgy, hogy az alanyi jogi oldalon a munka, a foglalkozás és a vállalkozás azonos rangú alapjogok, melyek az állami beavatkozásokkal szemben a klasszikus szabadságjogokéhoz hasonló védelmet élveznek (->[az alapjogok védelme](#)).^[27]

[25] A munkához való jog alanyi és szociális oldalának elhatárolása és a „munka” alkotmányjogi fogalmának meghatározása mellett nyitva maradt a kérdés, hogy vajon az alkotmányos jogállamban lehetséges-e egyáltalán a munkához való jog mint önálló alapjog. Ha ugyanis a munkához való jog alkotmányosan garantálható tartományát a szociális biztonság, a megélhetéshez való jog vonatkozásában határozzuk meg vagy a munkához való jogot a munka és a foglalkozás szabad megválasztásának lehetőségére és a már gyakorolt munka meghatározott szabályok szerinti végzésére szűkítjük, akkor a munkához való jog tartalmát kizárólag más jogok tartalmának segítségül hívásával határozhatjuk meg. Ezekben az esetekben a munkához való joggal mint alanyi jogként értelmezhető önálló alapvető joggal nincs mit kezdenünk. Nem marad ugyanis a munkához való joggal kapcsolatosan olyan alkotmányos követelmény, amelyet más nevesített alapjog már ne tartalmazna.^[28] Az Alaptörvény lényegében ennek a megállapításnak a konzekvenciáit vonta le.

[26] A dogmatikai kérdés persze nem pusztán a munkához való joggal kapcsolatban vethető fel, hiszen az alkotmányok több más alapjogot is nevesítenek (például a férfiak és nők egyenjogúsága, versenyszabadság vagy a munkához való jogon túl az ún. második generációs jogok), melyek érvényesülését más alapjogokhoz kötötteen lehet csak biztosítani, azok más alapjogok függvényében részesülnek alkotmányos védelemben. A dogmatikán túlmenő lényeg azonban az, hogy az alapjog által meghatározott életviszonyok milyen alkotmányos védelemben részesülnek, és az alapjogvédelem szempontjából – ha ez lehetséges – megint csak közömbös az, hogy az adott életviszony védelmének megvalósulása milyen alkotmányos alapjog alapján, esetleg más alapjog

közvetítésével valósul meg.

[27] Az Alaptörvény hatálybalépését követően az Alkotmánybíróság a korábbi alkotmányon alapuló határozatai tekintetében kimondta, hogy az újabb ügyekben felhasználhatja az Alaptörvény hatálybalépése előtt hozott határozataiban szereplő érveket, ha az Alaptörvény konkrét – az előző Alkotmányban foglaltakkal azonos vagy hasonló tartalmú – rendelkezései és értelmezési szabályai alapján ez lehetséges. A korábbi Alkotmányon alapuló határozatokban kifejtett elvi jellegű megállapítások felhasználása tehát megkívánta az előző Alkotmány és az Alaptörvény megfelelő szabályainak tartalmi összevetését és mérlegelését az Alaptörvény értelmezési szabályaira is tekintettel.

[28] Az Alkotmánybíróság – a fenti feltételek vizsgálata mellett – a hatályát veszített alkotmánybíróági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jobbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja.^[29]

[29] Az Alaptörvény említett rendelkezéseinek tartalmi kibontása és értelmezése a megújult hatáskörökben megvalósuló alkotmánybíráskodás feladata. Vélhető és feltételezhető azonban, hogy az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlata nem válik jogtörténetté; saját korában és adott feltételek mellett kidolgozott dogmatikája az emberi szellem – nem akármilyen szintű – teljesítménye.

5. Összegzés

[30] Mint láthattuk, az államnak a piacgazdaság és a gazdasági verseny szabadsága terén fennálló gazdaságpolitikai szabadsága visszahat az alanyi jogra is, mivel a feltételrendszer vagy annak változása alapvetően befolyásolja a vállalkozóvá válást. A vállalkozáshoz való jog azonban ennek ellenére – alapjogi jellegéből következően – a gazdasági alkotmányosság egyik alapvető biztosítója.

6. JEGYZETEK

[1] DRINÓCZI Tímea: *Gazdasági alkotmány és gazdasági alapjogok*, Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2007, 123.

[2] DRINÓCZI (1. j.) 222.

[3] Lásd *59/1991. (XI. 19.) AB határozat*, ABH 1991, 283, 294–295.

[4] Lásd *21/1994. (IV. 16.) AB határozat*, ABH 1994, 117.

[5] *54/1993. (X. 13.) AB határozat*, ABH 1993, 340; megerősítette a *3062/2012. (VII. 26.) AB határozat*, ABH 2012, 604, Indokolás [154].

[6] *Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény.*

[7] Lásd ORBÁN Endre: „A hazai és a strasbourgi tulajdonvédelem közelítésének lehetőségei” *Ars Boni* 2016/2.

[8] *Grundgesetz*, Art 12. (1) Alle Deutschen haben das Recht, Beruf, Arbeitsplatz und Ausbildungsstätte frei zu wählen. Die Berufsausübung kann durch Gesetz oder auf Grund eines Gesetzes geregelt Werden.

[9] *Staatsgrundgesetz über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger*, Art. 18. Es steht Jedermann frei, seinen Beruf zu Wählen und sich für denselben auszubilden, wie und wo er will.]

[10] *Wirtschaftsfreiheit*, Art. 27: (1) Die Wirtschaftsfreiheit ist gewährleistet. (2) Sie umfasst insbesondere die freie Wahl des Berufes sowie den freien Zugang zu einer privatwirtschaftlichen Erwerbstätigkeit und deren freie Ausübung. (*Federal Constitution of the Swiss Confederation of 18 April 1999*), Art. 31 (1) Die Handels- und Gewerbefreiheit ist im ganzen Umfange der Eidgenossenschaft gewährleistet, soweit sie nicht durch die Bundesverfassung und die auf ihr beruhende Gesetzgebung eingeschränkt ist. (2) Kantonale Bestimmungen über die Ausübung von Handel und Gewerben und deren Besteuerung bleiben vorbehalten; sie dürfen jedoch, soweit die Bundesverfassung nichts anderes vorsieht, den Grundsatz der Handels- und Gewerbefreiheit nicht beeinträchtigen. Vorbehalten bleiben auch die kantonalen Regalrechte. (*Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 29. Mai 1874, Stand am 20. April 1999*).

[11] Art 41. Private economic enterprise is free. It may not be carried out against the common good or in such a manner that could damage safety, liberty and human dignity. The law shall provide for appropriate programmes and controls so that public and private-sector economic activity may be oriented and co-ordinated for social purposes. (1947 rev. 2012).

[12] Section 38. Free enterprise is recognized within the framework of a market economy. The public authorities guarantee and protect its exercise and the safeguarding of productivity in accordance with the demands of the general economy and, as the case may be, of economic planning. (1978 rev. 2011). Lásd Albrecht WEBER: *Menschenrechte. Texte und Fallpraxis*, München, Sellier Euroean Law, 2004, 726.

[13] *Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról szóló lisszaboni szerződés kihirdetéséről szóló 2007. évi CLXVIII. törvény 2. számú melléklete.*

[14] Ezek a feltételek megegyeznek az Alkotmánybíróság által a *30/1992. (V. 26.) AB határozat*, ABH 1992, 167, 171. alapján kialakított gyakorlattal.

[15] *3208/2013. (XI. 18.) AB határozat*, ABH 2013, 2440, Indokolás [83].

<http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/509E7E039EDEB001C1257ADA00524F67?OpenDocument>

[16] Lásd BALOGH Zsolt – HOLLÓ András – KUKORELLI István – SÁRI János: *Az Alkotmány magyarázata*, Budapest, KJK–Kerszöv, 2003, I. fejezet V. rész.

[17] Lásd SÁRI János: *Alapjogok, Alkotmánytan II*, Budapest, Osiris, 2001, 197.

[18] *25/2015. (VII. 21.) AB határozat*, Indokolás [73], ABH 2015, 596, 628.

[19] Lásd HALMAI Gábor – TÓTH Gábor Attila (szerk.): *Emberi jogok*, Budapest, Osiris, 2003, 103.

[20] *64/1991. (XII. 17.) AB határozat*, ABH 1991, 258, 262.

[21] *21/1994. (IV. 16.) AB határozat*, ABH 1994, 117, 121.

[22] *327/B/1992. AB határozat*, ABH 1995, 604, 609.

[23] *1105/B/1993. AB határozat*, ABH 1994, 637, 640.

[24] Lásd BALOGH–HOLLÓ–KUKORELLI–SÁRI (16. j.) 259.

[25] *32/2012. (VII. 4.) AB határozat*, ABH 2012, 71, Indokolás [40]; *3194/2014. (VII. 15.) AB határozat*, ABH 2014, 2228, Indokolás [29].

[26] *506/B/1995. AB határozat*, ABH 1999, 722, 723.

[27] Lásd SÓLYOM László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*, Budapest, Osiris, 2001, 678.

[28] TAKÁCS Albert: „A szociális jogok” in halmai Gábor – TÓTH Gábor Attila (szerk.): *Emberi jogok*,

Budapest, Osiris, 2003, 848.

[29] 22/2012. (V. 11.) AB határozat, ABH 2012, 10, Indokolás [40]; 13/2013. (VI. 17.) AB határozat, ABH 2013, 440, Indokolás [30]–[33].